

НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

SCIENTIFIC AND CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE E-BUSINESS SYSTEM IN UKRAINE

У статті розглянуто науково-концептуальні засади стратегічного розвитку системи електронного бізнесу в Україні. Зокрема, проведено дослідження сутності категорії «стратегія», що було здійснено на основі аналізу сформованих у науковій літературі підходів. Це дозволило обґрунтувати зміст зазначеної категорії та визначити загальні особливості розробки і впровадження стратегій розвитку для різних типів економічних систем. Враховуючи це, у статті виокремлено специфічні риси формування стратегії розвитку системи електронного бізнесу в Україні, яка за своєю природою є цілісною, складною, макроекономічною системою, виокремлено основні підходи до побудови такої стратегії та обґрунтовано її важливість для розвитку підприємницької діяльності на основі інформаційно-комунікаційних технологій в Україні.

Ключові слова: електронний бізнес, стратегія, стратегія розвитку, система електронного бізнесу, цифрова економіка, діджиталізація.

В статье рассмотрены научно-концептуальные аспекты стратегического развития системы электронного бизнеса в Украине. В частности, проведено исследование сущности категории «стратегия», осуществленное на основе анализа сложившихся в научной литературе подходов. Это позволило обосновать сущность указанной категории и определить общие особенности разработки и внедрения стратегий развития различных типов экономических систем. Учитывая это, в статье подробно выделены специфические черты формирования стратегии развития системы электронного бизнеса в Украине, которая по своей природе является целостной сложной, макроэкономической системой, выделены основные подходы к построению такой стратегии и обоснована ее важность для развития предпринимательской деятельности на основе информационно-коммуникационных технологий в Украине.

Ключевые слова: электронный бизнес, стратегия, стратегия развития, система электронного бизнеса, цифровая экономика, диджитализация.

УДК 004.738:339(477)

<https://doi.org/10.32843/bses.59-51>

Вербівська Л.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Verbivska Lyudmyla

Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University

According to the experience of developed countries, it is impossible to ensure stable development of the country's economy without the development of small and medium-sized enterprises. It is the activity of such business entities that creates a solid foundation for the intensification of economic activity in the country. The development of small and medium enterprises in all countries is associated with the active use of modern digital technologies that optimize the work of enterprises to ensure their competitiveness. Accordingly, this situation determines the importance of conducting research in this area. Today, the issues of the development of strategic measures to support this type of business are becoming especially relevant. Within the article, scientific and conceptual principles of strategic development of the e-business system in Ukraine are considered. In particular, a study of the essence of the category "strategy" is carried out on the basis of the analysis of the approaches formed in the scientific literature. This allowed to substantiate the content of this category and to determine general features of the development and implementation of the strategies for the development of different types of economic systems. As a result of the study, it was found that most developed countries have already developed and are successfully implementing appropriate strategies to support the processes of digital economy, development of new advanced technologies for business. Accordingly, taking into account the experience, as evidenced by the results of the study, is an important condition for creating effective strategies in this area in the countries where the formation of this type of economy is in its infancy. Given the above, in the article, specific features of the strategy of e-business in Ukraine, which by its nature is a complex, macroeconomic system, the main approaches to build such a strategy are highlighted in detail, and its importance for business development based on information and communication technologies in Ukraine is substantiated.

Key words: e-business, strategy, development strategy, e-business system, digital economy, digitalization.

Постановка проблеми. Забезпечити стабільний розвиток економіки країни без розвитку малих та середніх підприємств, як свідчить досвід розвинутих країн, неможливо. Саме діяльність таких суб'єктів підприємницької діяльності створює міцний фундамент для активізації господарської діяльності в країні, зростання рівня стійкості економіки до впливу деструктивних екзогенних чинників.

Розвиток малого та середнього підприємництва в усіх країнах пов'язаний з активним використанням сучасних цифрових технологій, які дозволяють оптимізувати роботу підприємств, забезпечити їхню конкурентоспроможність. Значна кількість суб'єктів господарювання сьогодні здійснюють свою діяльність виключно в мережі Інтернет, що дозволяє їм швидше розвиватися,

отримувати додаткові імпульси до розширення власної діяльності.

Саме розвиток електронного бізнесу є вже невід'ємною складовою забезпечення та розвитку національних економік значної кількості країн. Відповідно така ситуація також зумовлює важливість проведення досліджень у цій сфері. Сьогодні особливо актуальними стають питання розробки стратегічних заходів для підтримки такого виду бізнесу, активного залучення нових учасників до підприємницької діяльності на основі використання інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку електронного бізнесу сьогодні розглядаються в роботах значної кількості науковців. До їх числа варто віднести таких: О. Вільхівська, Н. Голіонко, А. Дзюбіна, М. Дубина, Д. Євту-

шенко, Н. Єремєєва, А. Жаворонок, О. Зозульов, С. Маловичко, В. Марченко, А. Мельниченко, Д. Пілевич, М. Попова, І. Ситник, В. Страхарчук, А. Страхарчук, К. Шапошников С. Шкарлет, та ін.

Саме стратегічні особливості розвитку цього виду бізнесу в Україні досліджувалися О. Воробйовою, К. Єфремовою, Ю. Крегулом, О. Хижняк та ін.

Проте, враховуючи численні напрацювання вітчизняних та закордонних науковців у сфері розвитку електронного бізнесу, варто констатувати відсутність системних робіт, у яких розглядалися б питання розробки та реалізації стратегічних положень розвитку цього виду бізнесу.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення науково-концептуальних положень стратегічного розвитку системи електронного бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, дослідження почнемо з обґрунтування важливості розробки стратегічних положень у сфері розвитку системи електронного бізнесу, наявність яких з подальшою їх реалізацією дозволяє створити стабільну основу для активного розвитку підприємницької діяльності на основі використання цифрових інновацій. Відповідно у статті систему електронного бізнесу будемо розглядати як сукуп-

ність відносин між економічними суб'єктами, які відбуваються в процесі купівлі, продажу, виробництва та обміну товарами й послугами за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Розглянемо сутність категорій «стратегія» для кращого обґрунтування особливостей розробки заходів стратегічного розвитку зазначеного виду бізнесу. Слово «стратегія» походить від давньогрецького слова *stratos* (мистецтво керівництва суспільною, політичною боротьбою) [1, с. 13]. У таблиці представлено наукові підходи до розгляду змісту дефініції «стратегія».

Таким чином, аналізуючи дані таблиці, варто констатувати наявність значної кількості різних за своїм змістом підходів до розгляду сутності категорії «стратегія». Одночасно можна стверджувати, що більшість науковців стратегію розглядають як систему заходів, рішень, напрямів, які необхідні для трансформації певної системи, процесу, об'єкта тощо з метою досягнення цілей його функціонування. Наприклад, О. Гудзь, розглядаючи питання стратегічного розвитку підприємств як окремих економічних суб'єктів, у теоретичній частині дослідження пропонує стратегію розвитку підприємства розглядати як довгостроковий гнучкий план дій інноваційного спрямування з відповід-

Таблиця

Наукові підходи до розгляду сутності категорії «стратегія»

Сутність	Джерело
Стратегія – мистецтво керувати соціально-економічними процесами, визначення головного напрямку у досягненні кінцевого результату.	Економічний словник [2]
Стратегія – модель поведінки, спрямованої на досягнення поставлених цілей, набір правил для пошуку і використання можливостей.	Свистович М.Б. [3, с. 40]
Стратегія – модель певних рішень, дій, довгостроковий план підприємства, мистецтво мати необхідних фахівців та активи з метою досягнення конкурентних переваг.	Стадник В.В. [4, с. 211]
Стратегія – серйозна ділова концепція в сукупності з реальними подіями, що може привести цю ділову концепцію (бізнес-концепцію) до створення реальної конкретної переваги, спроможної зберігати тривалий час.	Карачина Н.П. [5, с. 18-19]
Стратегія – це план дій організації з виявлення основних напрямів її ефективного функціонування на основі максимальної реалізації наявного науково-технічного потенціалу у взаємозв'язку з внутрішньовиробничими резервами і зовнішнім середовищем.	Фролова В.Ю. [6, с. 179]
Стратегія – абстрактний документ (комплекс заходів), у якому наводяться лише орієнтовні плани, цілі, заходи, напрямки та очікування.	Дубина М.В. [7, с. 427]
Стратегія – система формалізованих і неформалізованих управлінських рішень, що формується в межах обраного напрямку діяльності, орієнтована на досягнення довгострокових цілей підприємства, сформованих з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та досягнутого потенціалу підприємства.	Саух І. [8, с. 148]
Стратегія – детермінанта системної ітерації рішень та дій, спрямованих на посилення внутрішнього потенціалу та формування навколишнього оточення, що дозволить сформувати конкурентні переваги і забезпечити випереджальні темпи розвитку підприємства в порівнянні з конкурентами.	Мікловда В.П., Брітченко І.Г., Кубіній Н.Ю., Дідович Ю.О. [9, с. 36]
Стратегія – результат, як сукупність взаємозалежних рішень, що визначають пріоритетні напрямки використання ресурсів, зусиль підприємства для реалізації його місії, забезпечення довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках, як засіб реалізації інтересів підприємства.	Кравченко О.В. [10]

Джерело: складено авторкою

ним рівнем ризику, який базується на детальному аналізі внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, залежить від людських чинників та потребує інвестицій для досягнення ефективних результатів, підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства. [11, с. 347]. О. Тур розглядає стратегію розвитку підприємства як комплекс управлінських рішень (системи управлінських заходів, сукупність цільових програм, плани розвитку), спрямованих на формування позитивних перспектив, пріоритетів і напрямів розвитку соціально-економічної системи господарюючого суб'єкта, як результат забезпечення динамічного і сталого розвитку підприємства [12, с. 44–45]. Тобто навіть на рівні окремих економічних суб'єктів питання їхнього стратегічного розвитку, розробки відповідних стратегій також вченими розглядаються по-різному. Саме така ситуація зумовлює складність дослідження загалом питань про стратегічний розвиток, оскільки саме поняття стратегії є досить широким та ґрунтовним і стосується здебільшого розвитку всіх економічних систем.

Враховуючи сутність представлених концепцій розгляду дефініції «стратегія», можна виокремити такі особливості для розробки заходів стратегічного розвитку системи електронного бізнесу:

1. Стратегія розвитку електронного бізнесу повинна узгоджуватися з діючою стратегією економічного розвитку країни, окремих стратегій її інноваційного розвитку. Варто зауважити, що наявність окремої стратегії розвитку електронного бізнесу не є обов'язковою умовою формування інституційного забезпечення для його функціонування. Цілком можливий варіант, коли в декількох національних стратегіях розкриваються всі базові питання, що стосуються становлення цифрової економіки та розвитку цифрового бізнесу. Проте досвід розвинутих країн свідчить, що темпи становлення окресленого типу економіки сьогодні є настільки швидкими, що доцільним є розробка національних стратегій цифровізації суспільства, яка взаємоузгоджена загалом із національною стратегією розвитку суспільства. Наприклад, в Австралії сьогодні реалізують Australian National Digital Economy Strategy [13], у Великій Британії – Digital Economy Act 2017 [14] і т. ін. Зауважимо, що розвинуті країни вже декілька років тому розробили й активно реалізують національні стратегії у сфері побудови інформаційного суспільства, цифрової економіки.

В Україні також була прийнята подібна стратегія ще у 2007 році – Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [15], але більшість цілей та завдань у цій стратегії так і залишилися не реалізованими. До того ж у зазначеному законодавчому акті більша увага приділялася питанням розвитку саме інформаційного суспільства в

частині поширення нових технологій у всі сфери життєдіяльності, а економічним питанням відведено другорядну роль, що знизило рівень уваги саме до розробки заходів сприяння інформатизації економічних відносин у країні.

2. Стратегія розвитку електронного бізнесу повинна враховувати сучасний стан становлення цифрової економіки в суспільстві, особливості ментального простору сприйняття нововведень населенням. Саме розуміння важливості впливу інституціональних чинників є запорукою створення реальної, не відірваної від життя стратегії, положення якої дійсно можливо реалізувати та отримати очікувані результати.

3. Стратегія розвитку електронного бізнесу повинна будуватися з урахуванням світового досвіду як у частині створення подібних стратегій, окремих їхніх аспектів, так і в частині особливостей реальних наслідків розвитку цифрових технологій у розвинутих країнах. Варто чітко усвідомлювати, що нові проривні технології сьогодні створюються насамперед у розвинутих країнах, і вже потім експортуються в інші країни. Це результат історичного, поступового формування інноваційних моделей розвитку таких країн. Наприклад, в Україні нема такого досвіду й не було стільки часу для побудови потужної інноваційно спрямованої економіки. Відповідно, врахування досвіду зазначених країн є важливою складовою розвитку електронного бізнесу, прискорення його активного функціонування.

4. Стратегія розвитку електронного бізнесу, на наше переконання, повинна мати у своїй структурі, крім загальних заходів стимулювання активного впровадження цифрових технологій суб'єктами підприємницької діяльності, також національний вектор підтримки конкретних напрямів у цій сфері, у яких країна поступово планує посісти провідні позиції. Цілком зрозуміло, що на сьогодні цифрові технології вже проникли в усі сфери економічних відносин і будуть активно розвиватися незалежно від підтримки з боку держави. Спектр таких технологій є різним. Однак розвивати всі сфери, створити сприятливі умови для бізнесу в усіх галузях України, наприклад, як країна з досить обмеженими фінансовими ресурсами, не може собі дозволити. Саме це зумовлює об'єктивну потребу в пошуку національної ідеї з подальшим створенням умов для того, щоб посісти перші позиції у певних сферах, галузях, напрямках економіки та у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Лише такий підхід дозволить країні поступово перейти в окремих видах цифрових інновацій від імпортера до експортера передових інноваційних технологій, а саме їх створення та поширення в усьому світі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у статті розглянуто науково-концептуальні положення забезпечення стратегічного розвитку

системи електронного бізнесу в Україні. Сьогодні цілком є зрозумілим, що цифрові технології, які активно розвиваються в усьому світі, є необхідною складовою забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та окремих суб'єктів підприємницької діяльності в глобальному економічному просторі. Саме це актуалізує питання пошуку напрямів розбудови як інформаційного суспільства, так і створення умов для активної розбудови цифрового бізнесу.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що більшість розвинутих країн світу вже зробили й успішно реалізують відповідні стратегії в частині підтримки процесів становлення цифрової економіки, розробки нових передових технологій для здійснення підприємницької діяльності. Відповідно, врахування досвіду, як засвідчили результати дослідження, є важливою умовою створення ефективних стратегій у цій сфері в країнах, у яких становлення зазначено виду економіки перебуває на початкових стадіях. У статті деталізовано теоретичні аспекти формування стратегічного забезпечення для розвитку системи електронного бізнесу, а саме, розглянуто сутність такої стратегії та особливості її розробки і впровадження в сучасних умовах глобальної цифрової трансформації економічних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку : практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с. URL: https://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf.
2. Економічний словник. URL: <https://ekonomichnij-slovaronline.com/search?s=%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F>.
3. Свистович М.Б. Сутність та основні поняття стратегічного планування. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_6.
4. Стадник В.В., Йохна М.В. Менеджмент : підручник. Київ : Академвидав, 2007. 472 с. URL: http://lubbook.org/book_308_glava_76_10.3.Pro%D1%81esualnij_p%D1%96dkh%D1%96.html.
5. Карачина Н.П. Сутність поняття «стратегія зовнішньоекономічної діяльності» та особливості її формування. *Економічний простір*. 2016. № 110. С. 17–26.
6. Фролова В.Ю. Стратегічний підхід в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Донецького національного університету*. 2012. № 1. С. 177–182.
7. Дубина М.В. Механізм розвитку ринку фінансових послуг на основі інституту довіри: теорія, методологія, практика : монографія. Чернівці : ЧНТУ, 2018. 666 с.

8. Саух І. Оцінка наукових підходів до трактування сутності стратегії підприємства та її змістовні характеристики. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2016. Вип. 1 (14). С. 145–151.

9. Мікловда В.П., Брітченко І.Г., Кубіній Н.Ю., Дідович Ю.О. Ефективність стратегічного управління підприємствами: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2013. 218 с.

10. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2007. № 1(22). С. 267–272. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/kravchenko_023.pdf.

11. Гудзь О.І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 18. С. 346–352. URL: https://economy-and-society.in.ua/journals/18_ukr/48.pdf.

12. Тур О. В. Формування поняття стратегія розвитку підприємства. *Інтелект XXI*. 2015. № 4. С. 38–45. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2015/2015_4/5.pdf.

13. National Digital Economy Strategy / Digital Economy and Convergence Strategy Branch Department of Broadband, Communications and the Digital Economy. URL: <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2011-05/apo-nid227751.pdf>.

14. Digital Economy Act 2017. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted>.

15. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#n14>.

REFERENCES:

1. Berdanova O., Vakulenko V. (2012) *Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku* [Strategic planning of local development: a practical guide]. Kyiv: TOV «Sofyia-A». Available at: https://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf.
2. *Ekonomichnyi slovnyk* [Economic Dictionary]. Available at: <https://ekonomichnij-slovaronline.com/search?s=%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F>.
3. Svystovych M. B. (2013) Sutnist ta osnovni poniatia stratehichnoho planuvannia [The essence and basic concepts of strategic planning]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, no. 2, pp. 37–43. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_6.
4. Stadnyk V.V., Yohna M.V. (2007) *Menedzhment* [Management]. Kyiv: Akademvydav. Available at: http://lubbook.org/book_308_glava_76_10.3.Pro%D1%81esualnij_p%D1%96dkh%D1%96.html.
5. Karachyna N.P. (2016) Sutnist poniatia «stratehiia zovnishnoekonomichnoi diialnosti» ta osoblyvosti yii formuvannia [The essence of the concept of "strategy of foreign economic activity" and features of its formation]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 110, pp. 17–26.
6. Frolova V.Yu. (2012) *Stratehichnyi pidkhid v upravlinni konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Strategic approach to managing the competitiveness of the enterprise]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu*, no. 1, pp. 177–182.

7. Dubyna M.V. (2018) *Mekhanizm rozvytku rynku finansovykh posluh na osnovi instytutu doviry: teoriia, metodolohiia, praktyka* [The mechanism of the development of the financial services market on the basis of the Institute of trust: theory, methodology, practice]. Chernihiv: ChNTU. (in Ukrainian)

8. Saukh I. (2016) Otsinka naukovykh pidkhozdiv do traktuvannia sutnosti stratehii pidpriemstva ta yii zmistovni kharakterystyky [Evaluation of scientific approaches to the interpretation of the essence of the enterprise strategy and its substantive characteristics]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 1(14), pp. 145–151.

9. Miklovda V.P., Britchenko I.H., Kubinii N.Yu., Didovych Yu.O. (2013) *Efektivnist stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvamy: suchasni problemy ta perspektyvy yikh vyrishennia* [The effectiveness of strategic management of enterprises: current problems and prospects for their solution]. Poltava: PUET. (in Ukrainian)

10. Kravchenko O.V. (2007) Poniattia stratehii rozvytku pidpriemstva [The concept of the enterprise development strategy]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 1(22), pp. 267–272. Available at: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/kravchenko_023.pdf.

11. Hudz O.I. (2018) Stratehiia rozvytku pidpriemstva: sutnist ta klasyfikatsiia [Strategy of the enterprise development: essence and classification]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 18, pp. 346–352. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/48.pdf.

12. Tur O. V. (2015). Formuvannia poniattia stratehii rozvytku pidpriemstva [Formation of the concept of the enterprise development strategy]. *Intelekt XXI*, no. 4, pp. 38–45. Available at: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2015/2015_4/5.pdf.

13. Digital Economy and Convergence Strategy Branch Department of Broadband, Communications and the Digital Economy (2011) *National Digital Economy Strategy*. Available at: <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2011-05/apo-nid227751.pdf>.

14. Digital Economy Act 2017. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/contents/enacted>.

15. Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky: Zakon Ukrainy (2007) [On the Basic Principles for the Development of an Information-Oriented Society in Ukraine for 2007–2015: Law of Ukraine] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#n14>.